

Ο Πολιτισμός του Αιγαίου 3.000 – 1.000 π.Χ.

Κυκλαδικός πολιτισμός ή πρόιμη μινωική περίοδος 2.800 – 2.000

Κρητικός πολιτισμός ή μεσαία μινωική 2.000 – 1.550

Μυκηναϊκός πολιτισμός ή όψιμη μινωική 1.550 – 1.000

Είναι πλέον γενική αποδοχή ότι ο μινωικός πολιτισμός είναι ο αρχαιότερος και πλέον ισχυρός και επηρέασε την εξέλιξη του κυκλαδικού πολιτισμού στο Αιγαίο και του μυκηναϊκού πολιτισμού στην ηπειρωτική Ελλάδα. Για αυτό το λόγο έδωσε και το όνομά του για την κατηγοριοποίησή τους σε ιστορικές περιόδους.

Όντας παραθαλάσσιοι ο Κυκλαδικός πολιτισμός και ο Κρητικός πολιτισμός είχαν αναπτύξει ναυτική δύναμη και με αυτό τον τρόπο εξασφάλιζαν επαφή με άλλους πολιτισμούς, όπως η Αίγυπτος και η Μικρά Ασία. Παρατηρούμε δηλαδή μία παράλληλη ανάπτυξη του πολιτισμού των παραλίων και των νησιών του Αιγαίου με τον πολιτισμό της Μεσοποταμίας και της Αιγύπτου. Υπήρχε λοιπόν στενή σχέση μεταξύ τους εν είδει υλικών αγαθών αλλά και ιδεών. Παρόλα αυτά είναι χαρακτηριστικό να γνωρίζει κανείς την διαφορά ιδιοσυγκρασίας αυτών των πολιτισμών. Η Μεσοποταμία, ο πολιτισμός που αναπτύχθηκε ανάμεσα στους ποταμούς Ευφράτη και Τίγρη, χαρακτηριζόταν από πολεμόχαρα ήθη, οχυρωματικά έργα στις πόλεις και δέος για τον ανώτατο άρχοντα. Στην Αίγυπτο έχουμε την γνωστή αγάπη για την αιωνιότητα και την μετά θάνατο ζωή. Αντίθετα ο κρητικός πολιτισμός χαρακτηρίζεται από εύθυμους ανθρώπους που αγαπούν την χαρά της ζωής και ζουν σε μη οχυρωμένες πόλεις.

Αυτό θα μπορούσε να εξηγηθεί με αναφορά στο τοπίο αυτής της περιοχής το οποίο είναι βασικά θαλασσινό, ποικίλο με ήπιο και μεταβλητό κλίμα. Η θάλασσα παίζει το ρόλο φυσικού οχυρού. Έτσι οι πόλεις δεν χρειάζονται οχυρωματικά έργα και ενθαρρύνεται η ζωή έξω από τα κτίσματα. Η Κρήτη οφείλει την πλούσια εμπορική και ναυτική της ανάπτυξη της στην στρατηγική της θέση στο Αιγαίο η οποία είναι εμπορικό σταυροδρόμι, κέντρο διακίνησης αγαθών.

Κυκλαδικός πολιτισμός 2.800 – 2.000 π.Χ.

Τα μόνα ευρήματα είναι χειροποίητα δοχεία διακοσμημένα με εγχάρακτα γεωμετρικά μοτίβα, πιθανά αντιγραφές από Αιγυπτιακά κομμάτια της 1^{ης} έως 4^{ης} Δυναστείας. Τα πιο σημαντικά όμως ευρήματα του κυκλαδικού πολιτισμού θεωρούνται τα πολυάριθμα μαρμάρινα ειδώλια, τα περισσότερα των οποίων είναι νεολιθικές αναπαραστάσεις μητρικής θεότητας.

Τίτλος: Κυκλαδικό ειδώλιο

Χρονολογία: 2.800-2.000 π.Χ.

Υλικό: Μάρμαρο

Περιγραφή: Γυμνή όρθια γυναικεία φιγούρα με τα χέρια διπλωμένα στην κοιλιά, επίπεδο τριγωνικό κεφάλι, τετράγωνος κορμός στον οποίο ελαφρά εξογκώματα υποδηλώνουν την ύπαρξη στήθους και εγχάρακτες γραμμές την περιοχή του εφηβαίου.

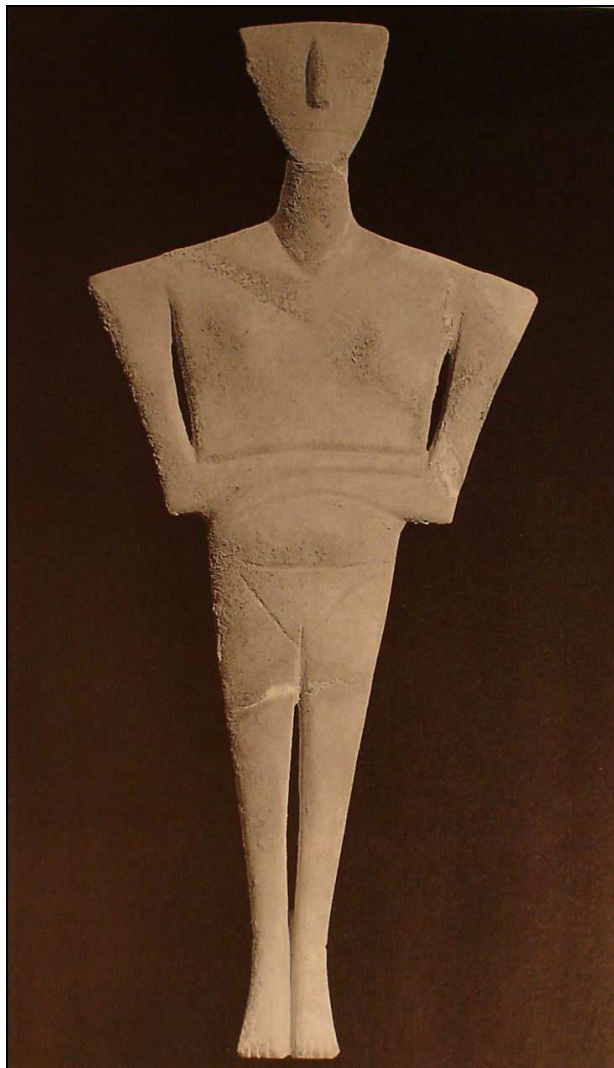
Θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι τα θηλυκά χαρακτηριστικά ενώ υπάρχουν, έχουν εμφανώς υποβαθμιστεί.

Στυλιστική περιγραφή: Παρατηρούμε τα στυλιστικά χαρακτηριστικά του κυκλαδικού πολιτισμού, την σχηματοποίηση των χαρακτηριστικών, δηλαδή τον τρόπο με τον οποίο οι οργανικές φόρμες του ανθρώπινου σώματος έχουν μεταφραστεί σε γεωμετρικά σχήματα (τετράγωνος κορμός, τρίγωνο κεφάλι). Η αναπαράσταση του ανθρώπινου σώματος παρουσιάζει ένα μεγάλο βαθμό αφαίρεσης καθόσον

απουσιάζουν πολλά επί μέρους χαρακτηριστικά (μάτια, στόμα) ή έχουν απλοποιηθεί (μύτη). Έχουμε επίσης απομάκρυνση από τις φυσικές αναλογίες (μεγάλο κεφάλι και κορμός). Σε άλλες περιπτώσεις η φιγούρα έχει επιμηκυνθεί ή έχει σχήμα βιολιού.

Το μέγεθος των κυκλαδικών ειδωλίων ποικίλει από το φυσικό έως και μινιατούρα. Παρατηρούνται τέλος ίχνη μπογιάς, όπως στα μάτια και διακοσμητικά κολιέ και βραχιόλια.

Συμβολισμός: Όλα αυτά τα ειδώλια πιστεύεται ότι είχαν θρησκευτική χρήση ή ότι ήταν τουλάχιστον συνδεδεμένα με ορισμένες τελετουργίες σχετικές με το θάνατο και την ταφή.

Τίτλος: Παίκτης λύρας

Χρονολογία: 2.800-2.000 π.Χ.

Υλικό: Μάρμαρο

Περιγραφή: Άνδρας καθιστός παίζει την λύρα. Αντίθετα από τις παθητικές θηλυκές, οι ανδρικές φιγούρες συνήθως αναπαρίστανται ενεργητικές, απασχολημένες με μία δραστηριότητα.

Στυλιστική περιγραφή:

Παρατηρούμε την γνωστή σχηματοποίηση στο κεφάλι που έχει σχήμα δίσκου και στον λαιμό σε σχήμα κυλίνδρου. Συγκρινόμενη με το προηγούμενο ειδώλιο, η αναπαράσταση του σώματος είναι εδώ λιγότερο επίπεδη έχοντας αποκτήσει μάζα και όγκο. Γενικά ο χειρισμός της ανθρώπινης φιγούρας, αλλά

και όλου του γλυπτού είναι σαφώς πιο πλούσιος και ενδιαφέρων. Παρατηρούμε την πολύπλοκη σύνθεση, και τα κενά τα οποία επιτρέπουν μία πιο ενεργητική και ενδιαφέρουσα θέαση του γλυπτού (λύρα, καρέκλα). Το μάτι του θεατή κυκλοφορεί μέσα στα κενά και γύρω από την μάζα του γλυπτού. Η όλη αναπαράσταση είναι ενεργητική και υποδηλώνει κίνηση και ζωή απομακρυσμένη από τις στατικές αναπαραστάσεις της αιγυπτιακής τέχνης.

Συμβολισμός: Το παίξιμο της λύρας που βλέπουμε εδώ συνηθίζονταν στις τελετές ενταφιασμού, αλλά πιστεύεται επίσης ότι η καθιστή στάση έχει συμβολική σημασία και έχει επιρροή από την Μεσοποταμία.

Κρητικός πολιτισμός 2.000 – 1.550 π.Χ.

Ονομάζεται επίσης η περίοδος των «Παλαιών Παλατιών» καθώς το 2.000 π.Χ. χρονολογείται η κατασκευή των παλατιών στην Κρήτη τα οποία όμως θα καταστραφούν από άγνωστη αιτία 300 χρόνια αργότερα. Τα σπουδαιότερα αρχιτεκτονικά ευρήματα είναι τα βασιλικά παλάτια και οι πόλεις που άνθιζαν γύρω τους, όπως η Κνωσός. Το ενδιαφέρον χαρακτηριστικό είναι ότι αυτές οι πόλεις δεν είχαν οχυρώσεις, είτε διότι προστατεύονταν από ισχυρή ναυτική δύναμη, είτε διότι ο πολιτισμός αυτός απόλαυσε μία μακρόχρονη ειρήνη.

Τα παλάτια της Κνωσού, Φαιστού, Μάλιων και Κάτω Ζάκρου, είναι όλα κτισμένα με τις ίδιες αρχές. Είναι άνετα και κομψά κτήρια, τριών ορόφων με αυλές, αίθουσες τελετών και αναψυχής. Γενικά η ανοιχτή κατασκευή τους μαρτυρά το ήπιο κλίμα του νησιού, την χαρά και τη ζωή στην φύση. Τα κτήρια αυτά προσκαλούν τους ανθρώπους να μπουν μέσα και δεν τους αποκλείουν. Στις ανασκαφές ανάμεσα στα ερείπια βρέθηκαν εξαιρετικά έργα τέχνης και θησαυροί αποδεικνύοντας την δύναμη και ευμάρεια των Μινωιτών.

Τα δωμάτια του παλατιού είχαν πλούσια διακόσμηση και άφθονο φως. Οι τοίχοι ήταν σοβατισμένοι και καλυμμένοι με τοιχογραφίες οι οποίες αναπαρίσταναν σκηνές από την ζωή στην Κρήτη (ταυροκαθάψια, παρελάσεις, τελετές και θρησκευτικές ιεροτελεστίες), αλλά και από την φύση (πουλιά, ζώα, λουλούδια, υποθαλάσσια ζωή και δελφίνια). Γενικώς ήταν αναπαραστάσεις που υμνούσαν την φύση, την θάλασσα, την χαρά και δυναμικότητα της ζωής.

Τίτλος: Το φρέσκο του Τορεαντόρ, (ταυροκαθάψια).

Χρονολογία: 1500 π.Χ.

Υλικό: Φρέσκο

Περιγραφή: Μόνο τεμάχια αυτής της τοιχογραφίας έχουν σωθεί. Αναπαριστά δύο κορίτσια και έναν άντρα να πηδούν στην πλάτη του ταύρου, δραστηριότητα η οποία θεωρούνταν άθλημα όπως οι ταυρομαχίες στην Ισπανία. Η διαφορά εδώ είναι όμως ότι άνθρωπος και ζώο ανταγωνίζονται επί ίσοις όροις καθώς ο αντικειμενικός σκοπός δεν είναι ο θάνατος του ζώου, αλλά ένα είδος ακίνδυνου παιχνιδιού μεταξύ τους. Δεν ισχύει δηλαδή εδώ η επικράτηση του ανθρώπου πάνω στο ζώο.

Στυλιστική περιγραφή: Ο ταύρος παρουσιάζεται δυνατός και ενεργητικός και όχι πραγματικά επικίνδυνος. Από την άλλη, ο άνθρωπος παρουσιάζεται ευέλικτος, ευκίνητος και γοργός. Η συνολική εντύπωση της σύνθεσης είναι ότι ο άνθρωπος φαίνεται να έχει την ίδια σημασία όσο και ο ταύρος και κανένας από τους δύο δεν φαίνεται να υπερέχει του άλλου. Έχουμε, θα μπορούσαμε να πούμε, μία ευτυχή συνεργασία και συνύπαρξη ανθρώπου και ζώου.

Παρατηρούμε την αντίθεση στην μορφή του ταύρου που είναι ογκώδης, βαρύς και δυνατός και του ανθρώπου που είναι μικροσκοπικός, κομψός και γρήγορος. Το σχήμα του σώματος του ταύρου θυμίζει έκρηξη ενέργειας και εκφράζει δράση πράγμα που επιτείνει η υπερίσχυση της καμπύλης γραμμής όπως η μακριά γραμμή που διατρέχει την ράχη του ταύρου από το κεφάλι μέχρι την ουρά. Για τον ίδιο λόγο, η ανθρώπινη φιγούρα εκφράζει ζωηρή κίνηση, ζωντάνια και αυθόρμητο χαρακτήρα.

ΚΕΡΑΜΙΚΗ

Αυτή την περίοδο έχουμε την εμφάνιση του κεραμικού τροχού στην Κρήτη, πρόγονος της μακράς παράδοσης κεραμικής στην Ελλάδα. Ο τροχός επιτρέπει λεπτά τοιχώματα στο αγγείο, ορισμένες φορές τόσο λεπτά όσο και το τσόφλι ενός αυγού έτσι ώστε τα κεραμικά προϊόντα έχουν πιο κομψά και εξεζητημένα σχήματα. Αυτή η νέα τέχνη γνωρίζει ταχεία ανάπτυξη όχι μόνο εξαιτίας των πλούσιων σχημάτων των αγγείων, αλλά και της περίτεχνης διακόσμησής τους.

Η μινωική κεραμική είναι από τις πλέον εκλεκτές του είδους της στην ιστορία. Τα κεραμικά ευρήματα αυτής της περιόδου χαρακτηρίζονται από αίσθημα δυναμισμού δανεισμένο από την φύση, την θάλασσα, την γη και τον άνθρωπο στο περιβάλλον.

Τίτλος: Κανάτι Καμάρες

Χρονολογία: 1800 – 1700 π.Χ.

Υλικό: Πηλός

Περιγραφή: Το όνομά του οφείλεται στην σπηλιά Καμάρες στην Φαιστό στην οποία βρέθηκε.

Το φόντο είναι μαύρο με σχεδόν γεωμετρικά μοτίβα αν και το σχήμα του σπιδάλ προέρχεται από το φυσικό περιβάλλον (αμπέλια).

Έχει ζωηρό χρωματισμό πάνω στο μαύρο φόντο με σπασμένο άσπρο, κίτρινο και κόκκινο.

Στυλιστική περιγραφή: Παρατηρούμε πως το φουσκωτό σχήμα του κανατιού ταιριάζει με την ζωηρή ιδιοσυγκρασία των Μινωιτών. Ο τεχνίτης έχει κατακτήσει την τεχνική της κεραμικής και δεν διστάζει να δώσει αυτό το τολμηρό σχήμα στο αντικείμενο του. Παρατηρούμε τέλος ότι η χρήση κυκλικών μοτίβων στην διακόσμηση του κανατιού έχει εναρμονιστεί με το καμπυλωτό σχήμα του. Για όλους αυτούς τους λόγους το κανάτι αυτό αντιπροσωπεύει την ακμή της κεραμικής τέχνης.

Μυκηναϊκός πολιτισμός 1550-1200 π.Χ.

Οι λόγοι για το τέλος του μινωικού πολιτισμού είναι άγνωστοι. Γενικά αποδεκτές εικασίες είναι ότι το 1400 οι Μυκηναίοι εισέβαλαν και εγκαταστάθηκαν στην Κνωσό χωρίς να βρουν ισχυρή αντίσταση. Το 1200 έχουμε τελική καταστροφή του μινωικού πολιτισμού όταν κατελήφθη από τους Δωριείς. Τότε το επίκεντρο της προσοχής μεταφέρεται στην ηπειρωτική Ελλάδα και συμπίπτει χρονικά με την όψιμη μινωική περίοδο.

Ο μυκηναϊκός πολιτισμός επηρεάστηκε πολύ από τον μινωικό και αιγυπτιακό πολιτισμό. Η ανάπτυξη του είναι λοιπόν το αποτέλεσμα μίας τριπλής οδού: ηπειρωτική Ελλάδα, Κρήτη και Αίγυπτος. Παρόλα αυτά, από τα ευρήματα συμπεραίνουμε ότι οι κάτοικοι της ηπειρωτικής Ελλάδας ανέπτυξαν και καλλιέργησαν δικά τους πολιτιστικά χαρακτηριστικά. Καθόσον όμως είναι ηπειρωτικός πολιτισμός, δέχεται επιθέσεις εισβολέων και εμπλέκεται σε πολέμους. Αποτέλεσμα είναι η κατασκευή οχυρωμένων πόλεων.

Το 1200 αυτές οι πόλεις-φρούρια κατελήφθησαν από έναν νέο και πιο ισχυρό εισβολέα, τους πρώτο-έλληνες οι οποίοι ήταν πιο τεχνολογικά ανεπτυγμένοι με μεταλλικά μπρούντζινα όπλα. Αυτές οι μάχες και αντιπαραθέσεις πολιτισμών πρέπει να ήταν η πηγή των επών του Ομήρου της Ιλιάδας και της Οδύσσειας. Αυτά γράφτηκαν 100 χρόνια αργότερα και απαρτίζουν το πρώτο μεγάλο ευρωπαϊκό έπος το οποίο οδήγησε και τον Σλήμαν στις ανακαλύψεις του.

Τίτλος: Πύλη των λεόντων

Χρονολογία: 1300 π.Χ.

Υλικό: Πέτρα

Περιγραφή: Η έξοδος της πόλης προστατεύεται από την μία μεριά με ένα τοίχο και από την άλλη με προεξέχοντα προμαχώνα. Δύο μεγάλοι μονόλιθοι υποστηρίζουν ένα τεράστιο υπέρθυρο. Πάνω από το υπέρθυρο έχουμε στρώσεις λίθων που σχηματίζουν μία αψίδα αφήνοντας ένα τρίγωνο άνοιγμα ελαφρώνοντας το βάρος που αυτό στηρίζει. Ο χώρος αυτός έχει γεμιστεί με μία πλάκα, ένα βαθύ ανάγλυφο δύο λεόντων που κοιτούν ο ένας τον άλλο έχοντας ανάμεσά τους μία κολώνα πάνω στην οποία ακουμπούν τα πόδια τους. Αυτή η διακόσμηση του υπέρθυρου της πύλης των Μυκηνών διακόπτει την μονοτονία της τραχιάς μονολιθικής κατασκευής των υπόλοιπων τειχών της πόλης.

Στιλιστική περιγραφή: Η κολώνα που εμφανίζεται στο ανάγλυφο είναι αντίγραφο της ιερής κολώνας μινωικού τύπου και μαρτυρά πως θα πρέπει να έμοιαζαν οι ξύλινες κολώνες στην Κνωσό.

Τρύπες στο πάνω μέρος των λεόντων υποδεικνύουν ότι τα κεφάλια τους που έχουν χαθεί θα πρέπει να ήταν πρόσθετα κομμάτια πέτρας ή μέταλλου. Τα ανάγλυφα των λεόντων είναι σφριγηλά και γεμίζουν επιτυχώς τον τριγωνικό χώρο. Σε ύψος και διαστάσεις εναρμονίζονται με τους ογκώδεις και τραχείς λίθους που τα περιστοιχίζουν. Παρατηρούμε τέλος την έλλειψη κομψότητας που χαρακτήριζε τον Μινωικό πολιτισμό.

Τίτλος: Επιτύμβιες μάσκες

Χρονολογία: 1500 π.Χ.

Υλικό: Σφυρηλατημένος χρυσός.

Περιγραφή: Αυτές οι μάσκες βρέθηκαν σε βασιλικούς τάφους προσαρμοσμένες στα πρόσωπα μουμιοποιημένων βασιλιάδων. Αυτή είναι ακόμη μία απόδειξη της αιγυπτιακής επιρροής όσο αφορά στην σημασία που αποδιδόταν στις επικήδειες τελετές. Σκοπός αυτών των μασκών ήταν να διαφυλαχτούν για την αιωνιότητα τα χαρακτηριστικά του πεθαμένου.

Στυλιστική περιγραφή: Παρόλα αυτά, παρατηρούμε μία σχηματοποίηση στην απόδοση των χαρακτηριστικών του προσώπου (αυτιά, μύτη και μάτια), η οποία μας θυμίζει τα γνωρίσματα του Κυκλαδικού και Μινωικού πολιτισμού.